

УДК 378.147

Гайдай Н. М.

ORCID 0000-0002-4534-9244

Викладач кафедри педагогіки
та методики викладання іноземних мов,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: nataliahaidai@gmail.com

Дивнич Г. В.

ORCID 0000-0003-4240-5391

ResearcherID: R-1613-2016

Кандидат наук з державного управління
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(Чернігів, Україна) E-mail: anyahaidai@gmail.com

ВЗАЄМНЕ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Всесвітня пандемія COVID-19 обумовила загально-національний перехід на дистанційну форму навчання та загострила низку питань щодо забезпечення якості навчання у закладах вищої освіти. Зокрема, уваги потребує питання організації індивідуальної підтримки студентів в умовах роботи в багаточисельних групах.

Мета статті – обґрунтувати важливість використання взаємного навчання здобувачів вищої освіти при опануванні англійської мови в умовах загального карантину для компенсації нестачі індивідуальної підтримки та запропонувати конкретні методи і технології організації та моніторингу навчального процесу.

Методологія дослідження базується на аналізі наукової та методичної літератури, а також на емпіричному досвіді використання взаємного навчання студентів до і під час карантину.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше описано досвід використання взаємного навчання здобувачів вищої освіти під час опанування англійської мови в умовах загального карантину, виокремлено особливості організації такого процесу та специфічні функції викладача.

Висновки. Взаємне навчання одногрупників завжди було частиною життя студентів і може бути формалізованим у рамках вищої освіти через заохочення студентів до «репетиторства / наставництва», зменшуючи таким чином недоліки дистанційного навчання. Найважливіше, що всі виграють від цього: студент, який навчається, отримує допомогу в опануванні навчального матеріалу й підвищує свою успішність; студент-репетитор вдосконалює власні навички й уміння, отримує досвід викладання та підвищує мотивацію до професії разом із додатковими балами; викладач – додатковий ресурс для покращення успішності студентів загалом. За умов карантину взаємне навчання дозволяє оптимізувати час і зусилля викладача та надає механізми залучення студентів з недостатнім технічним оснащенням.

Ключові слова: дистанційне навчання, група, взаємне навчання, якість.

Постановка проблеми. Актуальність роботи. 2020 рік став складним для освітян з точки зору тих викликів, які постали перед ними через пандемію COVID-19. Закриття публічних просторів і загальний карантин загострив ті проблеми, які існували у системі освіти. Не зважаючи на досить довгу історію розвитку онлайн-послуг для надання потрібних знань і навичок, як в усьому світі, так і в Україні, не всі заклади освіти вступили в нову епоху локдауну з рівними можливостями.

Якщо вести мову саме про заклади вищої освіти, то значна їх кількість мала досвід використання онлайн-платформи Moodle або навчально-методичні комплекси з онлайн платформою, які зробили можливим якісне онлайн-навчання у II семестрі 2019/2020 навчального року та дозволила надавати студентам необхідні матеріали для вивчення, отримувати на перевірку письмові роботи, проводити тестування тощо. Викладачі, які не працювали на подібних платформах, змушені були в

короткий час опанувати ці інструменти. Водночас, наявні платформи, такі як Zoom і Teams, дозволили проводити онлайн-консультації та практичні заняття, які передбачають активне усне спілкування. Вони стали найбільш розповсюдженими через зручний функціонал, що відповідав освітнім потребам, та який було легко опанувати. Для підтримки зв'язку зі студентами також використовувались різноманітні месенджери та електронна пошта.

Таким чином, у залежності від досвіду використання онлайн-платформи, на час початку карантину деякі університети й науково-педагогічні працівники виявилися більш готовими до продовження надання освітніх послуг, інші ж у дуже короткий час «наздоганяли» своїх колег.

Водночас, різні можливості до продовження навчання були й у здобувачів вищої освіти. Через запровадження карантину, більшість з іногородніх студентів та студентів з областей повернулися додому. Реалії Української мережі Інтернет-покриття спричинили ситуації, коли використання зазначених онлайн-платформ здобувачами вищої освіти поза містом стало проблемним або й зовсім неможливим. Відповідно, студенти без належного технічного забезпечення були позбавлені можливості брати участь в онлайн заняттях разом з групою. Університети запровадили різні механізми покриття академічної заборгованості таких студентів, однак питання якості освітніх послуг та можливості провадження індивідуального підходу у викладанні в умовах дистанційного навчання залишається відкритим.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За 2020 рік з'явилася низка публікацій щодо особливостей дистанційного навчання під час карантину. Вони розглядають Moodle (С. В. Глушук), Google Classroom (Л. В. Ілійчук, Р. Я. Ломницька), BigBlueButton (Б. Б. Буяк, Г. В. Терещук, В. Ю. Габрусев) та інші інтерактивні засоби онлайн-навчання (Г. Заволодько, О. Касілов, А. С. Ольховська), потреби викладачів у підвищенні фахового рівня з питань використання ІКТ (І. В. Іванюк, О. В. Овчарук), реалізацію творчого потенціалу студентів в режимі дистанційного навчання (Г. О. Онищенко, Г. А. Онищенко) тощо.

Деякі роботи присвячені особливостям вивчення іноземних мов. Зокрема, А. С. Ольховська розглядає дистанційне навчання майбутніх перекладачів, підкреслюючи важливість користування онлайн-засобами перекладу для фахівців цієї сфери через сучасні тенденції роботи фрілансерів. Дослідниця проаналізувала ефективність використання для онлайн-навчання Zoom, Skype, Google Classroom, Viber та e-mail. Проведене анкетування серед здобувачів вищої освіти показало доволі прихильне ставлення до дистанційної форми навчання та підтвердило зручність таких платформ, як Google Classroom та Zoom [2]. О. В. Бернацька висвітлила особливості формування іншомовної компетентності у студентів загалом за умов дистанційного навчання і підтвердила деякі позитивні аспекти, як то: знайомство з англійськими Інтернет-ресурсами, можливість вибору рівня складності завдання, виконання інтерактивних завдань. Водночас дослідниця зауважила залежність успішності навчання від мотивації та відповідальності студента, а також його технічного забезпечення [1, 17, 19].

Аналогічні дослідження проводились і попередні роки: М. Моцар, Т. В. Гарбуза, О. Є. Мартиненко, Н. Р. Харчук, В. Ю. Котлярова, М. В. Ткач та ін. Однак у роботах зазначених авторів розглянуто певні особливості та переваги дистанційного навчання як додаткового каналу або ж спеціального каналу для людей з обмеженими можливостями, а не єдиної форми навчання для всіх студентів. Таким чином вони констатували недоліки використання онлайн-технологій і зосереджували більше уваги на перспективних напрямках їх застосування.

Отже, переваги та недоліки використання онлайн-платформ у навчанні є широко-висвітленими, проте ретельнішого дослідження потребують механізми компенсації проблем, що виникають в умовах карантину, коли дистанційне навчання залишається єдиною можливістю для надання освітніх послуг. Зокрема, уваги потребує питання організації індивідуальної підтримки здобувачів вищої освіти в умовах групового заняття, де група виступає як об'єкт навчання, і викладач не в змозі провадити безпосереднє спостереження за індивідуальною успішністю окремих членів групи в онлайн-режимі.

Мета. Мета цієї роботи – обґрунтувати важливість використання взаємного навчання здобувачів вищої освіти під час вивчення англійської мови в умовах загального карантину для компенсації браку індивідуальної підтримки та запропонувати конкретні методи і технології організації та моніторингу навчального процесу.

Методологія. Основу цього дослідження становить аналіз наукової та методичної літератури, а також практичного досвіду використання взаємного навчання студентів до і під час загального карантину.

Наукова новизна. У нашій роботі вперше досліджено використання взаємного навчання здобувачів вищої освіти під час вивчення англійської мови в умовах загального карантину, виокремлено особливості організації такого навчання та специфічні функції викладача.

Результати дослідження. Термін «взаємне навчання» позначає ситуації, коли студенти підтримують один одного у процесі навчання. Існують різні форми взаємного навчання, такі як групи взаємної підтримки, додаткове інструктування, навчання однокласників та навчання за допомогою однокласників. Взаємне навчання збагачує досвід усіх студентів-учасників. Це набуття знань і вмінь

шляхом активної допомоги та підтримки серед одногрупників. Це означає допомагати вивчити іншому студенту і одночасно навчатись самому [5]. Це не заміна педагога, а важливе доповнення до репертуару викладацької та навчальної діяльності, яке може підвищити якість освіти [3, 8; 4].

Дослідники зазначають, що, незалежно від бажання викладача, студенти навчаються один від одного під час неформальної взаємодії, дізнаючись інформацію про курс чи викладача, або звертаючись один до одного за допомогою, коли мають певні проблеми з навчальним матеріалом. Цей досвід взаємного навчання надзвичайно важливий як для отримання освіти, так і для подальшого життя. Будучи формалізованим, взаємне навчання може допомогти студентам навчатись ефективно у тому числі, коли університетські ресурси обмежені, а вимоги до викладачів зростають [3, 7–8]. Більше того, підкреслюється, що за умов дистанційного навчання, викладачеві неможливо особисто мати справу з великою кількістю комунікантів – це займає занадто багато часу. Тому використання взаємного навчання може стати ключем до розв'язання цієї дилеми, адже спілкування викладача з групою взаємопов'язаних студентів зменшує обсяг спілкування і не потребує взаємодії з кожним окремо [3, 11].

Взаємне навчання може відбуватись як під час групової роботи, так і під час спілкування студентів один-на-один. Форми та методи групової роботи є доволі широко дослідженими, тому в рамках цієї статті ми можемо лише підтвердити їх актуальність та можливість за умов дистанційного навчання з використанням платформ Zoom або Teams. На практиці успішно себе зарекомендували: реалізація певного проекту в малих групах, групові презентації, надсилання створених групою відео-матеріалів тощо. За виконання подібних завдань оцінка виставляється всій групі – тобто, кожний з учасників отримує однакову оцінку. Це сприяє самоорганізації студентів та власне самоконтролю обсягу і якості виконаної роботи самими членами групи. За умови відсутності Інтернет-зв'язку в одного з членів групи, він також може долучитися до роботи та отримати свої бали, зробивши вклад у структуру чи зміст завдання по телефону.

Більше уваги ми хотіли б приділити особливостям онлайн-спілкування студентів один-на-один з навчальною метою. Саме таке спілкування є цінним з точки зору ефективності навчання для тих здобувачів вищої освіти, які опинилися на карантині без достатнього технічного забезпечення.

Під час звичного режиму навчання на початку 2019 року була апробована модель взаємного навчання студентів, організована нами. У межах цієї моделі студенти допомагали один одному як в опануванні змісту курсу, так і під час підготовки до екзаменів. У найбільш формалізованій формі один зі студентів ставав репетитором для того, хто відчував труднощі, та присвячував певний час поясненню навчального матеріалу своєму товаришеві й опрацюванню окремих завдань. Така співпраця була взаємовигідною. «Репетитор / наставник» удосконалював свої знання, намагаючись розтлумачити складні та незрозумілі речі одногрупнику. Як відомо, процес викладання вимагає глибшого занурення в матеріал, вміння сформулювати свої думки чіткіше та зрозуміліше. В результаті, власне розуміння студента-репетитора стає більш глибоким і чітким та закарбовується у пам'яті набагато краще. Окрім того, студент-репетитор може розраховувати на заохочення з боку викладача й отримати додаткові бали за курс. Студент, який отримує додаткову допомогу, засвоює матеріал і підвищує свої показники академічної успішності. Саме результативність взаємонавчання і є підставою для нарахування додаткових балів «репетитору / наставнику».

Цей досвід було успішно використано і під час дистанційного навчання, але на відміну від попередньої схеми, тепер «репетиторів / наставників» потребували не тільки невстигаючі студенти, але й студенти, які були не в змозі вийти на зв'язок під час онлайн-занять викладача. Збільшення кількості аудиторії спричинило диверсифікацію каналів та способів взаємодії студентів. Умовно можна виділити такі способи взаємодії, як: персональне консультування; групове консультування; ланцюжкова консультація

Персональне консультування є найбільш наближеним до описаного досвіду. Особливостями його дистанційного провадження стала необхідність пошуку найбільш географічно наближених студентів або ж використання телефонного зв'язку як основного каналу передачі інформації. У першому випадку у студента з відсутнім Інтернет-зв'язком є можливість приїхати до «сусіда», який має максимально точно передати отриману на занятті інформацію, пояснити незрозумілі моменти та налагодити звітування за виконання домашнього завдання. Студент може просто повідомити завдання для відтермінованого звітування чи надати свій комп'ютер для надсилання відповіді. Студенти можуть також разом виконувати завдання. У другому випадку пояснення матеріалу відбувається по телефону, за умови наявності у студента, принаймні, друкованої версії підручника чи методичних вказівок. Консультування по телефону без опорних матеріалів виявилось малоефективним, хоч і дозволило студентам бути в курсі пройденого одногрупниками матеріалу.

Групове консультування можна використовувати за умови великої групи слухачів за прийомом «представників». З числа великої групи обирається 5–6 представників, які мають належне технічне забезпечення та підтримують зв'язок зі своїми одногрупниками (кожний представник має закріпленій за ним список із 3–4 осіб). За такої організації викладач проводить заняття для представників та робить його запис для подальшого поширення на онлайн-зустрічах представників з

їх «підопічними». Представники повинні зрозуміти тему досить добре, адже від цього залежатимуть знання одразу декількох одногрупників. Запис заняття надсилається для попереднього перегляду, аби представники не витрачали час на повторення і могли присвятити зустріч поясненню окремих моментів і виконанню вправ. У разі обмежених технічних можливостей у одного зі студентів, представник проводить індивідуальну консультацію по телефону або оф-лайн. Якість роботи представників контролюється викладачем під час перевірки контрольної роботи всієї групи. В залежності від успіхів одногрупників, представники отримують певну кількість додаткових балів. Якщо контрольна робота демонструє нерозуміння певного матеріалу, викладач має провести індивідуальну консультацію для такого студента.

Ланцюжкова консультація може використовуватись, коли необхідно передати завдання студентам без технічного зв'язку. Оскільки одному студенту обдзвонити всіх і детально пояснити завдання обтяжливо, інформація більш ефективно передається від студента до студента за умови її детального запису на кожній з ланок ланцюга. Для додаткового контролю один із представників телефонує 1–2 особам з кінця ланцюга та звіряє інформацію ще раз.

Таке взаємне навчання виконує одразу декілька функцій:

- поглиблює знання сильних студентів;
- покращує знання тих студентів, яким необхідно більше часу для засвоєння матеріалу чи додаткові пояснення;
- забезпечує навчання студентів, які не мають належного технічного оснащення;
- покращує соціальні навички здобувачів освіти та вміння командної роботи;
- оптимізує зусилля викладача для індивідуальної допомоги тим студентам, яким це конче необхідно;
- оптимізує час викладача, звільняючи його для підготовки навчального матеріалу і завдань, що вимагає більше часу в умовах дистанційного навчання.

Коротко розглянемо функції викладача за умов подібної організації навчального процесу. Специфічними для дистанційного навчання є такі:

- ретельна підготовка завдань з урахуванням того, що вони будуть виконуватись з обмеженою підтримкою з боку викладача;
- об'єднання студентів у малі групи складом до 5 осіб;
- обрання лідерів підгруп, що передбачає психологічне налаштування та мотивування сильних студентів до виконання ролі «репетитора / наставника»;
- викладання навчального матеріалу для лідерів малих груп та їх інструктування щодо методичної складової;
- постійний моніторинг успішності засвоєння навчального матеріалу усіма здобувачами вищої освіти;
- розрахунок додаткових балів для «репетиторів / наставників»;
- індивідуальне консультування студентів, для яких допомога «репетиторів / наставників» виявилась недостатньо ефективною.

Висновки. Таким чином, процес взаємного навчання одногрупників завжди був частиною життя студентів і може бути формалізованим у рамках вищої освіти через заохочення студентів до «репетиторства / наставництва». Найважливіше, що всі залучені виграють від цього: студент, який навчається, отримує допомогу в опануванні навчального матеріалу та більш високі оцінки; студент-репетитор вдосконалює власні знання та навички, отримує досвід викладання та відчуття задоволення від результатів, а також певний бонус; викладач отримує додатковий ресурс для підвищення результатів навчання. За умов загального карантину взаємне навчання дозволяє оптимізувати час і зусилля викладача та дозволяє залучити студентів з недостатнім технічним оснащенням до навчального процесу.

Описаний метод вимагає подальшого вивчення з використанням кількісних показників та залученням більш широкої аудиторії, а також проведення якісного аналізу для виявлення певних тенденцій серед студентів-репетиторів / наставників та студентів-підопічних щодо розвитку окремих професійних і соціальних компетентностей.

References

1. Бернацька О. В. Формування іншомовної компетентності студентів за умов дистанційного навчання іноземної мови. *Гуманітарний корпус*. Випуск 33 (том 1). 2020. С. 16–19. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/29512/1/Bernatska.pdf>
Bernatska, O. V. (2020). Formuvannya inshomovnoi kompetentnosti studentiv za umov dystantsiinoho navchannia inozemnoii movy [Formation of Foreign Language Competence of Students in Terms of Distance Learning of a Foreign Language]. *Humanitarnyi korpus*, 33 (1), 16–19. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/29512/1/Bernatska.pdf>

2. Ольховська А. С. Дистанційне навчання майбутніх перекладачів: засоби та досвід упровадження. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов».* № 91, 2020. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/15870>
Olkhovska, A. S. (2020). Dystantsiine navchannia maibutnikh perkladachiv: zasoby ta dosvid uprovadzhennia [Distance Teaching of Future Translators: Tools and Implementation Experience]. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Foreign philology. Methods of teaching foreign languages»*, 91. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/15870>
3. Cohen, R., Sampson, J., and Boud, D. J. (2001). Peer Learning in Higher Education: Learning from & with Each Other / edited by D. Boud, R. Cohen & J. Sampson. London: Kogan Page. Retrieved from https://books.google.com.ua/books/about/Peer_Learning_in_Higher_Education.html?id=0djaxDeZZXsC&redir_esc=y
4. Gogus, A. (2012). Peer Learning and Assessment. In: Seel, N. M. (eds). *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer, Boston, MA. Retrieved from https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-1-4419-1428-6_146

Haidai N.

ORCID 0000-0002-4534-9244

Lecturer

Department of Pedagogy and Methodology
of Teaching Foreign Languages,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: nataliahaidai@gmail.com

Дуєnych Н.

ORCID 0000-0003-4240-5391

ResearcherID: R-1613-2016

Ph.D. in Public Administration, Associate Professor
Department of Foreign Languages for Specific Purposes,
Chernihiv Polytechnic National University
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: anyahaidai@gmail.com

PEER LEARNING OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF THE LOCKDOWN

The educational process at higher education institutions was adversely affected by the lockdown launched in 2020 to deal with COVID-19 pandemic. It was transferred online, which was a challenge for all the participants of the distance learning. Among the problems was the issue of providing individual support for the students under the conditions of learning online in big groups.

The article's purpose is to prove the importance of peer learning for the students studying the English language on quarantine, and to offer the methods and techniques for organizing and monitoring the process. Methodology of this work is based on the analysis of scientific and methodological literature, as well as on the practical experience of involving students in peer learning both before and during the lockdown. Scientific novelty is proved by the fact that for the first time in the national methodology not only the advantages of peer learning have been considered, but also the practical steps of organizing the process for the students on quarantine have been suggested.

Authors have come to the conclusion that the process of peer learning, which has always been part of students' life, can partially compensate for the lack of individual support that students on the quarantine feel. Students can be motivated, taught and encouraged to act as «tutors» to enhance the process of distance learning. The best thing is that everyone benefits from it: the student who is tutored, masters the subject better and gains higher test scores; the student-tutor improves his/her own skills, gets teaching experience and the feeling of satisfaction from the results as well as a bonus; the teacher gets an additional resource to achieve academic success. Under the conditions of the lockdown, peer learning lets the teacher optimize his/her time and efforts, and provides mechanisms for involving students who lack technical equipment.

Key words: distance learning, group, peer learning, quality.

Стаття надійшла до редакції 04.08.2020

Рецензент: Ю. М. Ткач, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри кібербезпеки та математичного моделювання Національного університету «Чернігівська політехніка»